ברויט און פּאָעזיע

אין איינעם פון די אָרימע יידישע געסלעך אין וואַרשע קען איך אַ שטוב. דאָרט עסט מען ווייניק. דאָרט רעדט מען פיל — וועגן עסן.

דריי זיינען זיי. דער פאָטער 69 יאָר. די מוטער אַ יאָר 46 (דאָס צווייטע ווייב). די טאָכטער 12 יאָר. זיי וואוינען אין אַ קיך. דאָס צימער איז פאַרנומען דורך אַנדערע אַלטע לייט.

די קיך און דאָס צימער—ביידע זיינען גלייך שיין. אויסגעסטראָיעט מיט דלות. קיין וואַסער־לייטונג איז נישטאָ. קיין אוביקאַציע נישטאָ. עלעקטרי — יאָ. געהערט זי בשותפות צו אַלע און אַלע זשאַלעווען זי.

אָרום ניין, האַלב צען אין אָוונט הייבט מען אָן טרייבן: „נו, שלאָפן", „אַ סוף, שלאָפן", „לאָ'מען מאַכן נאַכט".

די טאָכטער האָט דערווייל נישט מער ווי 12 יאָר. טאָ וואָס וועט זי זיך איילן? פאַמעלעך מישט זי די בלעטלעך פון אַ ביכל. זי לייענט.

שרייט דאָס צימער, שרייט די קיך: „נו, סימע־לאה, שלאָפן", „ סוף, סימע־לאה, שלאָפן", „סימע־לאה, לאָ'מען מאַכן נאַכט". נאָר סימע־לאה האַלט גראָד אינמיטן קאַפּיטל און וויל נישט מפסיק זיין.

ווערט אַ גערעדעריי. נישט דער טאַטע, נישט די מאַמע, נישט די שכנים, קיינער פאַרשטייט נישט: וואָס האָט זי אַזוי פיל צו לייענען? טאָג און נאַכט, נאָר ס'לייענט?

דויערט עס אַזוי לאַנג, ביז איינער לויפט צו, פאַרלעשט דאָס ליכט. סימע לאה זיצט נאָך, קוקט אויף די פינצטערע בלעטלעך. ביז איצט איז דאָרט געווען אַזוי פיל באַוועגלעכקייט. מ'האָט געלאַכט,

מ׳איז געלאָפן. מ׳האָט געלעבט, געגלויבט, געזונגען, געוויינט. איצטער זיינען די בלעטער טויט. גאָר נישטאָ דאָרט. די וועלט איז געבליבן שטיין. מ׳דאַרף גיין שלאָפן.

אַז אַלע ליגן שוין אין די בעטן, דערמאָנט זיך די מאַמע:

— אַ־נישט קאָן איך שלאָפן? וואָס האָב איך היינט געגעסן?

פאַרדריסט דאָס דעם טאַטן: „און וואָס האָב איך געגעסן?“

— דו, — ענטפערט די מאַמע, — דו... אינדערפרי האָב איך אַריינגענומען אַ האַלב ברויט. ביינאַכט האָב איך אַריינגענומען אַ האַלב ברויט, וואו איז דאָס אַלץ אַהינגעקומען?

די טאָכטער מישט זיך נישט אַריין אין דער מחלוקה. זי טראַכט, אַז ס׳איז אַ מאָדנע זאַך מיט די בלעטער פון אַ בוך. כל־זמן אַ ליכט ברענט, איז אַ בוך אַזוי לעבעדיק, אַזוי לויפנדיק, אַזוי קאָכעדיק. ווערט אַ מינוט פינצטער, איז אויס, געשטאָרבן ווי אַלע געשטאָרבענע.

זי ווייסט, אַז זי טראַכט אַ נאַרישקייט. אַוודאי אַזוי, אַז ס׳איז ליכטיק, זעט מען צו לייענען, אַז ס׳איז פינצטער, זעט מען נישט צו לייענען. פונדעסטוועגן טראַכט זי פאָרט דערפון...

אַז מען לייגט זיך פרי, שטייט מען אויף מיטן טאָג צוגלייך. קודם כל נעמט זיך אָנטאָן דער טאַטע.

און אַז דער טאַטע גנבעט זיך אַרויס פון שטוב, נעמט די מאַמע זיך צו דער טאָכטער.

— לייען, סימעלע, לייען! פון די ביכלעך וועסטו האָבן צו עסן. וואַרט, וואַרט. גאָר אינגיכן וועט דער טאַטע מוזן אַרומגיין איבער די הייזער, איך וועל גיין וואַשן גרעט, און דו וועסט אָוועק פאַר אַ דינסט. לייען דיינע ביכלעך, לייען!

אָט די׳ שטוב פאַרבינדט זיך ביי מיר אָפט מיט אַ ליד. אַ באַקאַנט ליד, וואָס כ׳האָב נישט ליב. אַ ליד, וואָס איז שטאַרק פּאָפּולער, און דאָס איז אויך נישט קיין איבעריק גוטער סימן... אַ ליד, וואָס ווערט ציטירט ביי יעדן פּאָגראָם, ביי יעדער צרה, און איז אַליין אויך אַזוי שיין און סגראַבנע ווי אַ יידישע צרה.

„גיט די טויטע אויף תכריכים,
גיט די לעבעדיקע ברויט".

איר קענט דאָס ליד? אין פּלוג גאַנץ פּיין און גלאַטיק און צדקה־דיק. פּרוּווט עס אָבער נענטער אַנאַליזירן.

ווען מיט איין אָטעמצוג זאָגט מען: „גיט די טויטע אויף תכריכים, גיט די לעבעדיקע ברויט", זיינען די לעבעדיקע אויך אַזאַ מין טויטע, נאָר טויטע, וואָס דאַרפן עסן.

און וועלכער מת וועט עס האָבן די חוצפּה צו טאָן אַ קלאַפּ אין טיש: „גיט מיר תכריכים!" — עס וואָלט געוואָרן אַ גוואַלד פון אַלע זייטן: „גיי אין דיין רו אַריין!..."

אויך דער לעבעדיקער דאַרף ליגן אָדער זיצן אַ געשטאַרבענער און וואַרטן, ביז מ'וועט באַווייליקן און באַגוטהערציקן פאַר אים אָפּ־צושניידן אַ שטיק ברויט, ווי מען שניידט אָפּ פאַרן בר־מינן אַ שטיק לייוונט אויף תכריכים.

און נאָך עפּעס. אַז מען „גיט די טויטע אויף תכריכים" איז שוין אַלץ אין אָרדנונג. ס'איז נאָך קיינמאָל נישט געווען אַ מת אַן איינרייסער, וואָס זאָל זיך נישט לאָזן באַנוגענען דערמיט און פאַר־לאַנגען נאָך עפּעס. טאָ פאַרוואָס זשע זאָלן די לעבעדיקע יאָ דאַרפן מער ווי ברויט? זיי זיינען דאָך אויך נישט מער ווי מתים, נאָר מתים, וואָס דאַרפן אכלען...

און נאָך: וועלכער משוגענער היגיעניסט וועט דאָס גיין אויפ־גראָבן אַ קבר און אַלע מאָל איבערטאָן דעם נפטר אין נייע בגדים? איינמאָל מלביש געווען און פּטור. טאָ גיט די טויטע אויף תכריכים און גיט די לעבעדיקע ברויט. די פּגרים נומער 1 און פּגרים נומער 2. גיט אָפּ זייער פאַרציע איין מאָל פאַר אַלע מאָל און כאַפּט זיי דער רוח...

יאָ, דאָס איז אַ קלאָגעדיק ליד. פון אַלע זייטן זייער קלאָגעדיק — און זייער פּאָפּולער.

צי קאָנט איר זיך פאָרשטעלן מיט וויפיל פּראָצענט וויניקער פּאָפּולער עס וואָלט געווען ביי אונדז אַ סטראָפע: „גיט די לעבעדיקע מער ווי ברויט?"

און אַ פּשיטאַ ווי נישט באַליבט, ווי פון קיינעם נישט ציטירט עס וואָלט געווען אַ קאַפּריזנער דיכטער, וואָס וואָלט חשק געהאַט אָנצושרייבן אַ שטייגער אַזאַ פּסוק:

„גיט די לעבעדיקע ברויט און פּאָעזיע."

צוזאַמען מיט סימע־לאַהס טאַטע־מאַמע וואָלטן אַנדערע הונדערטער און טויזנטער טאַטעס און מאַמעס זיך צעשריען: לייענט די ביכלעך, לייענט. די ביכלעך וועלן אייך געבן צו עסן.

* * *

וואָס גייט אים אָן אַ ליד? וואָס טויג אים דיכטונג? ער דאַרף עסן. וואָס פאַרדרייט איר אים דעם קאָפּ מיט נאַרישקייטן?

אָבער דערפאַר טאַקע, וואָס קיין שום אַנדערע זאַך עקזיסטירט נישט פאַר אים; דערפאַר וואָס אַלע דערשיינונגען, אַלע פאַרקומענישן, אַלע האַפנונגען, אַלע צילן האָבן זיך צעריסן ווי פאַפּירענע ווענט, און אויף יענער זייט וואַנט ציען זיך, ציען זיך ביז דער אומענדלעכקייט ברוינע און שוואַרצע רייפטלעך ברויט — דעריבער טאַקע איז הונגער מער, פיל מער ווי בלויז אַ פּראָזאַאישער ענין.

ווען ס'איז דאָ אַזוינס, וואָס טרייבט אַלצדינג אַרויס פון די אויגן און גליט דאָרט איינס אַליין; ווען ס'איז דאָ עפּעס, וואָס פאַרשטעלט אַלע קולות און אָפּקלאַנגען, אַלע קרעכצן און גערוישן, און הילכט איינס אַליין אין די אויערן ווי שווערע קופּערנע גלאָקן, — דאַן איז עס בלוט־דערוואַכונג, געשריי פון ברויט, געזאַנג פון בלוט.

געוויס, ווען עס הונגערט, וויל מען נישט מער ווי עסן, עסן.

אָבער אויב אַלע וואונטשן וויקלען זיך צוזאַמען אין איין קנויל, אויב אַלע בענקשאַפטן גיסן זיך צונויף אין איין טרער, גראָד דאָ איז דער קוואַל פון פּאָעזיע.

דאָס איז די צייט, ווען אַלץ איז איינגעפּרעסט, מאַכט אייך ענג, קלעמט אייך ווי מיט צוואַנגען, —

הונגער.

דער סופיט איז אייך פרעמד. דער דיל איז אייך אַ שונא. אויף די שטולן זיצן פון ערגעצדיקע קברים אַנטלאָפענע סקעלעטן.

איר קאָנט דעם שוידער פון אייער אייגענער שטוב נישט פאַר־טראָגן. איר לויפט אַרויס אין גאַס.

נאָר רוענדיק שטייען די הייזער, ווי חושכדיקע טורמעס. די מענטשן אויף דער גאַס שמייכלען שאַדנפריידיק אייך אין פנים אַריין.

אַן הצלה איז דאָ. איינאיינציקע רעטונג: די פולע לבנה איז אַ רונדיק לעבל ברויט. האָט אים אָבער דער בעקער אויפגעהאָנגען אַזוי הויך, אַזוי ווייט...

זיך צו רייצן מיט אייך, אייך אויף צו להכעיס ווייטיק צו ברענגען.

אַלע לייכטנדיקע פענצטער ווינקען אַריין אין דער גרויס־שטאָ־טישער נאַכט: „הונגעריק ביסטו, נישט מיר, נישט מיר".

די אויטאָמאָבילן שווימען זאַט און ווייך אויף שטילער דיקער גומע און טרומייטערן מיט רחבות: „הונגעריק ביסטו, דו, דו."

אַפילו די געשפּאַנטע פערד אין די דראָזשקעס לויפן אייך אַנטקעגן: „מיר האָבן האָבער געגעסן און היי געגעסן און געשמאַקע צעפּאַרעטע קאַרטאָפל־שאָלעכץ..."

עסן — איצט די אַקס. אַרום איר דרייען זיך אַלע פינף חושים. מסתמא אויך דער זעקסטער.

דער טייך פון אַלע געשעענישן האָט זיך אָפּגעשטעלט. די אָנצאָ־ליקע געשטאַלטן האָבן זיך איינס דאָס צווייטע אָנגענומען פאַר די הענט, און אַלע צוזאַמען זיינען אומגעפאַלן און ליגן אין איין קופע. די אומגעהויערע פולקייט פון די קעגנשטאַנדן האָבן זייערע פּרצופים פאַרלוירן; אין פייער פון הונגער האָבן זיך צעגאָסן זייערע באַזונ־דערקייטן ווי צעשמאָלצענע מטבעות. זיינען זיי אַ פאַרווישט, טעמפּ און אומסימעטריש שטיק.

אַלץ איז אונטערגעגאַנגען, עס לעבט בלויז איינער, וואָס וויל נישט אונטערגיין.

פון מיליאנען איז געוואָרן איינס...

און אַז אַלץ קומט אויף איין פּלאַץ, ווערט דאָ דער פּלאַץ פון גרויסן טרוים.

אין מאָמענטן, ווען די אָרומיקייטן פאַרלירן זייערע צעשטרייט־קייטן, ווען די אין אומבאַקאַנטן ערגעץ לויפנדיקע שטחים דערנענטערן זיך האַרט אָרום צו דיר, —

ווען דיין לייב איז אַזוי מוראדיק און שאַרף, אַז עס האָט, ווי אַ האַק, אַלע ווייטיקן אָפּגעהאַקט, —

ווען די וועלט איז נישט גרעסער פון דיין האַרץ, און דיין האַרץ איז נישט קלענער פון דיין עלנט, —

ווען דער פלוס פון די פּאַסירונגען איז איינגעפרוירן, און נאָר דיין בלוט פליסט און רוישט פול מיט סודות, —

ווען די וועלט פון אַלע פיר עקן בייגט זיך, בייגט זיך איבער דיין נויט און אָרימקייט ווי איבער אַ הילפלאָז און נאַקעט ליגנדיקן קינד, —

דענסטמאָל, אָרימער, ביסטו דער געפייערטער — די ערד האָט זיך צונויפגעלייגט ווי אַ בלומען־קראַנץ ביי דיר צוקאָפּנס...

און אינגאַנצן, ווי גרויס זי איז, קוקסטו זי אָן. אין דיינע פיר איילן קוקסטו זי אָן. מער ווי דיינע ד׳ אמות ביסטו איצט נישט אימשטאַנד צו זען. איז זי געקומען צו דיר, די לאַנגע, ווייטע, אויס־געצויגענע ערד.

פונקט ווי די גאַנצע און גרויסע און הייליקע וואָנגעליע איז געקומען אין דעם קליינטשיקן האַלב־פינצטערן שטיבל פון סאָניאַ און ראַסקאָלניקאָוו...

און קנוילן אַלע מרחקים זיך צוזאַמען אויף איין אָרט, מוז דאָס אָרט ווערן באַרגיק, הויך און העכער. ווערט דער מענטש העכער, ווערט די וועלט שענער...

ס׳איז די הייליקע שעה. איר, אַלע שרייענדיקע, דרך־ארץ! איצט שאַפט זיך שטילערהייט די פאַראייניקונג פון אוניווערסום. עס שפּינט זיך דער גאָלדענער פאָדעם און ציט זיך פון דער שוואַרצער ערד ביז גאָט...

געבורט פון וויזיע, אויפקום פון גרויסן חלום.

די ניכטערע וועלן עס נישט פאַרשטיין. זיי האָבן אין זאַפּאַס אַ פולן מיסטקאַסטן מיט וויצן אויפן חשבון פון „הונגער" און „הויכע ענינים". און דאָס גראַטעסקע דערביי, וואָס גראָד פון קבצנים שטאַמען מערסטנס די חוזקערייען. זיי, וואָס האָבן פאַר די רייכע ברויט געבאַקן און וויין געקעלטערט, האָבן אויך פאַר די נשמות פון די זאַטע געזאָרגט... זיי זאָלן זיך פילן גייסטיק פריווילעגירט...

האָט מען נישט געזשאַלעוועט קיין שטעכווערטלעך אויף דער דיספּראָפּאָרץ צווישן אַ הונגעריקן מאָגן און הויכע מאַטעריעס. די וואָלוועלע פּקחות טריאומפירט.

נאַטירלעך, די ניכטערע באַגרייפן עס נישט. ניכטערקייט איז די חכמה פון דער קעשענע אין דער וועסטל אויף דעם מענטש. פּאָעזיע איז די חכמה פון דעם מענטש. רייכקייט איז אַ גלאַנץ פון אויסנ־וויייניק, אָרעמקייט איז אַ גלאַנץ פון אינעווייניק.

דעריבער: די אָרימע פאַרשטייען אַמטיפסטן פּאָעזיע.

שטעלט נאָר נישט אויף קיין מחיצה צווישן זיי און זיך, שמועסט נאָר נישט איין, אַז נישט פאַר זייערע קישקעס איז אַזאַ דעליקאַטעס.

פרעגלט נישט אַ קאָטלעט פון תכריכים און ברויט אינאיינעם.

טראַכט נישט, אַז אַ לעבעדיקער אָרימאַן איז אַ טויטער, וואָס קייט און שלינגט...

זייט געוואָרנט מיט די אָרימע, ווייל דאָ הייבט אָן דער מענטש ווערן רייך... ווייל דאָ האָט מען צו טאָן מיט די אידלסטע...